

ДО
Научното жури, определено със
заповед № 710/ 21.06.2017 г на
Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър”

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.ик.н. Божидар Иванов Хаджиев

Относно: дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор” по професионално направление 3.7 „Администрация и управление“, докторска програма „Организация и управление на производството (индустрия)“.

Автор на дисертационния труд: Борислав Пенев Димитров

Тема на представения дисертационен труд: „ИНОВАЦИОННИ ПОДХОДИ ПРИ ИЗГРАЖДАНЕ НА ИНТЕГРИРАНА СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ В СРЕДНО ПРОМИШЛЕНО ПРЕДПРИЯТИЕ”.

1.Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем в научно и научно-приложно отношение

Човечеството върви към нов тип «отворена иновативна икономика»¹ - технологически интегрирана, компютъризирана, роботизирана, информационно наситена, балансирана, освободена от изкуствени ограничения за иновации на всяко ниво. Тази икономика е икономика на промените, а те са единственото устойчиво нещо в живота. Това е икономика основаваща се преди всичко на сблъсъка между духовните, културните и икономически потребности, в който «управление на иновациите и на СУК» е с все по-висока тежест за развитие на човешката цивилизация. Независимо, че «управление на иновациите» се роди като нова теория в областта на бизнеса и мениджмънта през последните десетилетия в нея са заложени нови фундаментални и съзидателни идеи, свързани с творчеството и интелектуалната собственост. Тя от една страна постави на върха на бизнес пирамидата иновациите, а от друга страна наложи радикално преосмисляне на управлението в организациите засягащо основните процеси, риска, проектите и СУК.

Огромният интерес на учени и специалисти, работещи в областта на предприемачеството, мениджмънта, информационните и компютърни технологии към «управление на иновациите» се дължи най-вече на факта, че иновациите са в основата на всяка една промяна свързана с развитието на човешката цивилизация.

Търсенето на възможности за по-ефективно управление на иновациите се състои в това, че използването на подходящи механизми, системи и модели за управление дава добри резултати в разкриването на нови работни места и за повишаване ефективността на индустриалните предприятия (ИП). Като се има предвид горепосоченото, считам, че търсенето на нови ИНОВАЦИОННИ ПОДХОДИ ПРИ ИЗГРАЖДАНЕ НА ИНТЕГРИРАНИ СИСТЕМИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ става устойчива

¹ Вж.Хаджиев, Б., Отворената икономика-човекът и пазарът. Изд. Анима, П. 1996г.; Кратък курс по управление на иновациите. П., УХТ, 2007. Комплексен реинженеринг на бизнес организациите в условията на глобализация на икономиката. УХТ, П. 2012.

потребност за всеки бизнес субект. Така също много от въпросите свързани с темата все още не са достатъчно проучени. Сериозен проблем си остава изучаването на релацията «иновационен подход-интегрирана система за управление» и в тази насока са малко научните трудове, които разглеждат създаването и прилагането на интегрирани системи за управление през призмата на иновационните подходи. Необходимо е това научно пространство да се запълва с нови научни изследвания както в теоретичен, така и в практико-приложен план, като се популяризират най-добрите международни и национални практики.

Актуалността на темата се определя, преди всичко от необходимостта да се насочат вниманието и усилията на бизнеса, на учените и специалистите към прилагането на интегрирани системи за управление през призмата на иновационни подходи, чрез което да се търсят пътища за по-рационално решаване на проблеми на българската индустрия засягащи ефективността на производството и реализацията на продуктите.

Горепосочените обстоятелства дават основание с достатъчна точност да се приеме, че темата е актуална и засяга важен проблем в научно и научно-приложно отношение.

2. Степен на познаване на проблема и на литературния материал

Представеният за рецензия дисертационен труд е развит в обем от 203 страници и включва: въведение, изложение в три глави, заключение, списък с използвана литература и 26 приложения. Текстът съдържа 4 таблици, 17 фигури и 7 схеми. От 151 източника само 15 не са електронни ресурси. От тези реално 15 литературни източника 10 са на кирилица, а 5 са на латиница. Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита пред научно жури от катедра „Администрация, управление и политически науки”, при факултет „Международна икономика и администрация” на ВСУ „Черноризец Храбър” - гр. Варна.

Изследването е структурирано в класическата форма, при която първо би трябвало да се анализират теоретичните основи, да се формулират целите, тезата и хипотезите, да се разработи методическия инструментариум и да се избират информационните ресурси, след което да се търсят емпиричните доказателства за формулираните хипотези. Авторът дефинира научно-изследователската теза и прави опит да разкрие проблема в релацията „иновационни подходи - управление на проекти - СУК - конкурентоспособност”. Друг е въпросът, че това е изключително сложен и многопластов проблем и теорията и проблемите свързани с иновационните подходи, проектния мениджмънт и конкурентоспособността са разгледани по-скоро „аксиоматично”. Справедливо е да се посочи, че авторът не демонстрира **достатъчно** добра литературна осведоменост относно концептуалната рамка на дисертационното изследване, която определя изследователската ниша и качеството на дисертационния труд. Така също работата би спечелила с представяне на необходимите емпирични доказателства за формулираните твърдения, тези и хипотези.

Основните изследователски усилия на автора на разработката биха могли да се очертаят в следните две направления: Първото направление е свързано с някои управленчески аспекти засягащи СУК и проектния мениджмънт /ПМ/; Второто направление е свързано с аспекти при обосновката на алгоритми за работа в

изследваното предприятие. С достатъчна точност може да се приеме, че авторът познава проблемите в дейността на „ЕМУ”АД - гр. Търговище.

3. Съответствие на избраната методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд

Задълбоченият преглед на дисертационния труд дава основание да се приеме че обектът и предметът трябва да се прецизират в съответствие с избраната тема на изследване. Според темата, предметът би трябвало да е с фокус на иновативните подходи, а обектът с фокус върху интегрираните системи за управление и конкретното предприятие.

Формулираната цел в дисертационния труд е по скоро съвкупност от задачи, които според мен не кореспондират прецизно със съдържанието и изследователския проблем: „след анализ на съществуващи системи за управление и обосноваване на теоретико-методическите основи за повишаване ефективността на структурата на фирмите, да се предложи, разработи, внедри и сертифицира ИСУ, в средно промишлено предприятие, на примера на „ЕМУ”АД - гр. Търговище, като инструмент за подобряване конкурентоспособността на българските предприятия в сферата на енергетиката, на Европейските пазари». Това е така защото изследователския проблем засяга разработването на методика за изграждане, внедряване и сертификация на интегрирана система за управление и според темата това трябва стане чрез иновативни подходи.

Така също независимо, че в целта се прави съответно ограничение на изследването чрез „ЕМУ”АД - гр. Търговище, авторът е разширил областта на изследване с „подобряване конкурентоспособността на българските предприятия в сферата на енергетиката». Изследователската тема и тази нова област създават очакванията, че поне теоретичният обзор и анализ ще засегне иновационните подходи, системите за управление, подходите и факторите за повишаване конкурентоспособността на ИП, но това не е направено. Фокусът е върху системите за управление на качеството, ISO стандартите и управлението на проекти. Това донякъде от една страна се дължи на малкото научни източници, които автора е използвал за релацията „иновации-системи за управление-конкурентоспособност”. Но, от друга страна се обяснява с поставените от автора 5 задачи, които кореспондират с реализирането на проект за ИСУ във фирма „ЕМУ” АД – Търговище.

4. Характеристика на естеството и оценка на достоверността на материала

Както бе посочено по-горе, дисертационният труд следва класическата структура, която трябва да отговаря на целта и поставените за решаване задачи.

В първа глава – Теоретичен обзор и анализ на системите за управление, авторът предлага съдържание в 4 параграфа:

В първи параграф – ISO стандарти – е направен опит за теоретичен обзор и запознаване с организацията за разработване и публикуване на стандарти и се акцентира върху някои стандарти от фамилията ISO.

Във втори параграф – Интегрирана система за управление – е направен опит за поясняване ресурсите за изграждане на ИСУ:

В трети параграф - Анализ на съществуващи модели на СУК - БДС EN ISO 9001:2015 – е направен опит за анализ на определени резултати свързани с модели на

СУК - ISO 9001:2015 в някои енергийни обекти. Посочва се, че общите изисквания към документите в 27 обекта за разработена и внедрена ИСУ, съгласно изискванията на ISO 9001:2015 и BS OHSAS 18001:2007, са покрити с известни изключения, в 7 обекта. Акцентира се, без да се посочат конкретни доказателства, че в повечето обекти има основни несъответствия по идентификация на документи и записи.

В четвърти параграф - Установени несъответствия, в резултат на направения анализ- много от въпросите и самия параграф по своята същност засягат третия параграф.

Според мен в първа глава би трябвало да стане ясно, че авторът познава теориите за иновации, за конкурентоспособност и за управление на качеството, като се акцентира върху познатите иновативните подходи за управление, върху системите за управление на ИП и поради ограниченията които е направил и върху теорията за управление на проекти. На този основа би могло да се посочат теориите, системите и моделите, които са приоритетни за изследването. Справедливо е да се отбележи, че избраната за изследване проблематика е изключително сложна и това предопределя множество предизвикателства и обяснява допуснатите пропуски в работата.

Във втора глава - Методика за разработване и управление на ИСУ в средно промишлено предприятие, авторът предлага съдържание в 4 параграфа:

В първи параграф - Обща теория за управление на проекти кандидатът прави опит да представи теоретичен конструкт при управление на проекти. Според мен този акцент би трябвало да е в първа глава. Така също в случая теорията в този раздел трябва да отговаря на данните, а не обратно. От съдържанието би могло да стане ясно, че авторът е запознат с акцентите в разработките на някои от стотиците учени пряко или косвено свързани с темата. Тук не става въпрос да се ползват най-съвременните разработки от 2012 насам, като тези за реинженеринг, комплексен реинженеринг и др. Би могло да се имат предвид научните трудове на някои от авторите които са работили по темата, като например: (Чавдарова, В. и др. 2008.-Управление на проект), (Апостолов, Ал. 2004. Основи на проекта. Projecta, С), (Виденев, Ж. 2012. Проекти, планове, програми. Унив. изд. ЕКИУ, Пд.; Теоретически и методологически въпроси на оптимизирането на проектни планове. Научни трудове на ЕКИУ, №13, 2013; Оптимизационни алгоритми в проектния мениджмънт. П. 2015), (Дичев, Ст. Управление на безопасността и качеството. УХТ, П. 2012), (Чобанова, Р. Иновативност на националната икономика. С. 2012), (Стефанов, Н. и кол. Управление на качеството. С. 2004), (Иванова, М. 2010. Управление на проекти финансирани от фондове на ЕС. Унив. изд. ВСУ). (Каменов, Д. 2010. Стратегически бизнес план. Унив. изд. ЕКИУ, Пд), (Костурков, В. 2012. ISO 9001: Методи и подходи за управление на качеството-Обучение на персонала при подготовка, внедряване и поддържане на системи за управление на качеството на база БДС EN ISO 9001:2008. С), (Матеева, М. 2007. Разработване и управление на проекти по програми на ЕС. Лаков прес, С.), (Маринова, Н. 2012. Управление на проекти. Инструмент за постигане на устойчиво развитие. Унив. изд. НБУ, С.), (Менгов, Г. 2010. Вземане на решения при риск и неопределеност. Жанет-45, С), (Методически указания за подготовка и изпълнение инвестиционни проекти. 2008. С.), (Ръководство за система от знания за управление на проекти /PMBOK Guide/. 2011), (Пенчев, Р. 2003. Управление на проекти. Унив. изд. на НБУ, С.), (Попчев, И. 2009. Многокритериален избор на

проектни решения някои практически алгоритми. – във Финансови решения: изследвания и практики, Унив. изд. НБУ, С.), (Ръководство за система от знания за управление на проекти (PMBOK Guide). 2011. Класика и стил, С.), (Симон, П. 2012. Практически наръчник за работа по проекти. Бит и техника, С.), (Управление на проекти /Harvard Business Review/ 2008. Класика и стил, С.), (Чавдарова, В. и др. 2008. Управление на проекти. Унив. изд. на ЕКИУ, Пд.), (Чакраборти, А., Р. Санду, У. Кранти. 2011. Microsoft.net framework – професионални проекти. DuoDesign, С), (Florice, S., S. Piperca, M. Banik. 2011. Increasing Project Flexibility: The Response Capacity of Complex Projects. PMI, Newton Square), (A Guide to the Project Management Body of Knowledge. 2013. PMI, Newton Square), (A Guide to the Project Management Body of Knowledge. 2008. 4-th Ed. PMI, Newton Square), (Hass, K. 2009. Managing Complex Projects – a New Model. – Management Concepts. PMI, Newton Square), (Hill, G. 2009. The Complete Project Management Methodology and Toolkit.), (Hillson, D. 2009. Managing Risk in Projects. Gower, Burlington; Exploiting Future Uncertainty. Ashgate.), (Hopkinson, M. 2010. The Project Risk Maturity Model. Ashgate, Farnham).

Във втори параграф - Методика за разработване на модел на ИСУ авторът прави опит да представи «практическа схема за управление на проект». В стремежът си да разработи такава схема той се опитва да систематизира адаптирани блок-схеми в три етапа.

Последните два параграфа в раздела са най-пряко свързана с изследователския проблем и с основната задача в изследването. В трети параграф – Интерактивен модел за управление на документация на ИСУ в „ЕМУ” АД - гр. Търговище и в четвърти параграф - Система за идентификация на документите на ИСУ, структура и съдържание, авторът се стреми да обоснове модел за управление на документация на ИСУ в четири нива: Първо ниво - Наръчник на ИСУ; Второ ниво - Процедури; Трето ниво (Работни инструкции; Инструкции по околна среда, програми, протоколи, наказателни постановления; Оценка на въздействието на околната среда, лицензи, разрешителни и други документи; Инструкции по безопасност, програми, правилници, планове и др.); Четвърто ниво - Оперативни документи и Външни документи.

Предложението за модел по своята същност е систематизиране на дейностите от две групи стандарти в 19 процедури и според мен това не кореспондира в достатъчна степен с методиката за разработване на модел на ИСУ по смисъла от втория параграф.

В трета глава авторът представя реализирането на проекта за ИСУ в „ЕМУ” АД – Търговище в три параграфа. Посочено е, че успешното сертифициране на системата в предприятието е извършено на 05.05.2017 година от лицензирана одитираща организация - „БЮРО ВЕРИТАС” – България. В същото време във втори параграф се твърди за постигнати положителни резултати в 8 фактора, но липсва необходимата обосновка за това.

В заключението се обобщават някои твърдения от трите части на изследването и се прави извода, че „ключово предизвикателство за изграждането, внедряването и сертифицирането на ИСУ, е прилагането на унифициран, гъвкав и лесен за разбиране подход за управлението на документите на стандартите”. Посочва се, че по този начин ще се елиминират предпоставките и факторите за възникване на конфликти. Според

мен при тези твърдения трябва да се отчита, че всеки стандарт е свързан с определена технология за документооборота.

5. Приноси на дисертационния труд

В разработката би могло да се открият следните научни и научно-приложни приноси:

- Систематизирано са представени определени научни схващания за нарастващата за бизнеса значимост на системи и стандарти за управление на качеството, конкретно за дейността на „ЕМУ” АД гр. Търговище.

- Очертано е концептуализирано виждане за определени проблеми и бариери, пред които са изправени субектите при използване на СУК.

- Обоснована е необходимостта от разработване и прилагане на методически подход за изграждане на модел на интегрирана система за управление на качеството в „ЕМУ” АД гр. Търговище, на базата на международните ISO стандарти;

- Предложен е модел за управление на документацията на ИСУ в който са систематизирани дейностите от две основни групи стандарти в 19 процедури с приложение в четири нива.

Научните и научно-приложните резултати и приноси от направените изследвания в дисертационния труд се свеждат до фрагменти от релацията „иновационни подходи-управление на проекти-СУК-конкурентоспособност”, които обогатяват възможностите и разширяват познанието за промени в „ЕМУ” АД гр. Търговище.

6. Преценка на публикациите по дисертационния труд

По темата на дисертационния труд е представен списък с 5 научни публикации. Три от публикациите са в съавторство с научния ръководител, като в две от тях кандидатът е посочен като първи автор. Четири от публикациите са доклади на научни конференции, а една е публикувана в Е-Jurnal на ВСУ „ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР” – Варна. Три от публикациите са през 2017 година, а две през 2015 година. Това показва, че 2017 година е била изключително ползотворна за автора на дисертацията.

Авторът не е посочил справка с цитирания. Като имам предвид че работата по темата се представя през последната 2017 година, че става въпрос за първа дисертация и че в страната няма единна система за проследяване на цитиранията, може да се приеме, че в случая липсата на цитирания няма висока тежест.

7. Оценка на автореферата

Авторефератът е разработен на 20 страници и съдържа основни проблеми и насоки за тяхното решаване, посочени в дисертационния труд. Той дава основна представа за научната стойност и практическата приложимост на дисертационния труд. Би могло да се направят някои бележки засягащи неговото техническо оформление и за определени несъответствия с текста в дисертацията. Например, на страница пета в автореферата са добавени текстове, които ги няма в дисертацията: „Основната цел на дисертационния труд представлява: разработване, внедряване и сертифициране ИСУ, в „ЕМУ” АД - гр. Търговище. Допълнителната цел на настоящия труд е повишаване ефективността на управление на разглежданото дружество”.

8. Лични впечатления за докторанта

Нямам лично познанство с автора на докторския труд. Впечатленията ми са от предоставените материали за оценка и са изразени в настоящата рецензия.

9. Мнения, препоръки и бележки

(1) Темата на дисертацията е сложна и е предпоставка за редица дискусии и обсъждания. Авторът трябва да оперира по изключително сложни проблеми, засягащи многопластовата релация „иновационни подходи-управление на проекти-СУК-конкурентоспособност”. Това е основната причина за допуснатите в работата неточности, някои от които бяха отразени по-горе. Всеки един от елементите в тази релация съдържа взаимосвързани и всеобхватни процеси, много от които са не достатъчно изяснени за теорията и практиката на управленческата наука и засягат интердисциплинарни области. Именно затова без да се разкриват основните аспекти на тези елементи и на тяхната взаимовръзка не би могло да се открият и решат основните проблеми засягащи темата. Така също едва ли би могло да се формира по-претенциозна тема засягаща иновативни подходи и СУК, но авторът умело за да избегне много от проблемите е направил съответните ограничения и е фокусирал изследването върху конкретна фирма.

(2) Разработката би спечелила повече, ако по ясно и по-точно се открие нейната актуалност, предмет, обект, цел, задачи, методика на изследване, както и ако се разглеждаха въпроси засягащи познатите теории и фактори свързани с горепосочената релация и нейните елементи.

(3) Кандидатът е формирал научното си изследване въз основа на много малък брой научни източника. Както бе посочено от 151 източника само 15 не са електронни ресурси. Литературната справка трябва да е балансирана и изготвена според изискванията.

(4) Дейността на изследваното предприятие е специфична и не би могло с такава лекота да се дават насоки за прилагане на предложения модел в други предприятия от сектора. Препоръчвам изборът на предприятия, като обект на изследване и за прилагане на модел/и да се извършва по обоснована система от критерии. Така също в своята научно-изследователска работа по темата, кандидатът е уместно преди всичко да познава и използва съвременните теории за управление;

(5) В своята научно-изследователска работа, авторът трябва да е по-прецизен при използването и цитирането на чужди материали и публикации в т.ч тези от ИНТЕРНЕТ. В предоставените ми материали не открих декларация от автора, че дисертационният труд е изцяло негов продукт и че при неговото разработване не са ползвани чужди публикации и разработки в нарушение на авторските им права. В бъдеще авторът би могъл с лекота да избегне някои неточности, като ползва без да нарушава авторските права, разработки на български и чуждестранни автори и като обвързва с по-добра логичност темите в разделите на съответното изследване.

(6) Бъдещите научни изследвания биха спечелили, ако ясно и систематизирано се посочат факторите на които се базира дейността на ИП за иновационни подходи за ИСУ, които са с най-ниски стойности, а също и управленческите механизми и инструменти за постигане на желаната за тези фактори стойност.

(7) Препоръчвам по време на защита кандидата да отговори на въпросите:

- Какви иновационни подходи за подобряване управлението на предприятията познава и с каква управленческа теория ги свързва?

- Какви съвременни системи и модели за управление на проекти имат висока тежест за ИП?

- СУК задължителни ли са за ИП?

- Каква е ролята на стандартите ISO: 21500 и на GS1?

- Какви елементи може да включва една интегрирана система за управление на предприятията?

- Какво основно трябва да се промени във фирмената политика на българските предприятия от изследвания сектор за да повишат конкурентоспособността си чрез иновационни подходи за изграждане на интегрирана система за управление?

- Кои са основните фактори, които трябва да се изследват при дефиниране и редефиниране на конкурентоспособността?

- Какви управленчески интервенции и инвестиции за ИСУ са необходими за да се повиши потенциалната стойност на онова, което българските предприятия могат да добавят в глобалното стопанство?

10. Заключение.

Докторският труд е посветен на важен за икономическата и управленческа наука проблем с подчертана актуалност и практическа значимост. Горепосоченото в рецензията, както и положителните отзиви за дисертационния труд обсъден и насочен за защита пред научно жури от катедра „Администрация, управление и политически науки”, при факултет „Международна икономика и администрация” на ВСУ „Черноризец Храбър” ми дават основание при успешна защита на дисертационния труд, да препоръчам на почитаемото научно жури, в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ да присъди на **Борислав Пенев Димитров образователната и научна степен „доктор”** по професионално направление 3.7 „Администрация и управление“ по докторска програма „Организация и управление на производството (индустрия)“.

Дата: 29.07.2017г.

Подпис:

Проф. д.ик.н. Б. Хаджиев